

**СУПЕРЕЧЛИВИЙ ХАРАКТЕР ПРОЦЕСУ ЗАПОЗИЧЕННЯ ТА ЙОГО
ВПЛИВ НА СТАН МОВИ РЕЦИПІЄНТА**

**CONTRADICTIONARY CHARACTER OF THE PROCESS OF BORROWING
AND ITS INFLUENCE ON THE STATE OF RECIPIENT LANGUAGE**

В.П. Огієнко, Н.В. Ковальська

*В.П.Огієнко – старший викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №1 ,
Національний технічний університет України “Київський політехнічний інститут”.*

*Н.В. Ковальська – старший викладач кафедри ТППАМ, Національний технічний
університет України “Київський політехнічний інститут”.*

Abstract. The purpose of this paper is to establish some regularities of borrowing English words, analyze linguistic processes and the actual state of the language. We believe that the process of borrowing is controversial and therefore characterized by its pros and cons. We have seen that lexical building of modern Ukrainian language undergoes constant change. Its updating is based on the background of expanding areas of application. Borrowing occurs through the translation due to language contact. Linguists must operate proactively and appear with a word to describe new concepts and phenomena. If the borrowing takes place, its development has to be predicted.

Будь-яка мова як живий організм, що знаходиться у постійному розвитку чутливо реагує на все нове у житті тієї чи іншої нації. Саме тому процес глобалізації, політичні реформи, перебудова економіки, європейський вектор розвитку України, стрімкий розвиток інформаційних технологій певним чином сприяють і стимулюють співпрацю нашого народу з народами світу у сфері культури і освіти, політики та економіки, що в свою чергу проявляється на мовному рівні у вигляді іншомовних запозичень, які піддаються до певної міри адаптації та асиміляції українською мовою[Ковальська 2008:с.122]. Сучасний стан української лексико-семантичної системи на фоні зростаючої кількості запозичень/англіцизмів потребує системного наукового аналізу й узагальнення. Цим і зумовлена актуальність обраної теми.

Теоретичне підґрунтя семантичних і граматичних асимілятивних процесів запозичення англійських слів до лексичної системи сучасної української мови

були викладені у роботах О.Ахманової, О.Стишова, Л.Архипенко, А.Д'якова Я.Голдованського, Т. Кияка, Н.Попової та інших.

Мета цієї статті полягає в тому, щоб встановити певні закономірності процесу запозичення англомовних слів, проаналізувати мовні процеси та власне стан мови. На нашу думку процес запозичення носить суперечливий характер і тому йому властиві як плюси так і мінуси.

Лінгвістичний термін «запозичення» має два значення. Згідно з теорією мовних контактів, взаємодії мовних систем, запозичення – це один із шляхів збагачення словникового складу мови. Його також використовують на позначення процесу входження й адаптації запозиченої лексеми і результату цього процесу. У статті ми спиратимемося на визначення терміну ‘запозичення’ як лексичної одиниці, запозиченої з англійської мови, або через її посередництво, тобто, цей термін буде використовуватись на позначення слів-етимонів, слів-посередників та інтернаціоналізмів англомовного походження. Важливо також зробити наголос на тому, що термін ‘запозичення’ є родовим поняттям стосовно термінів ‘іншомовне слово’ та ‘засвоєне слово’, які перебувають на тому чи іншому ступені адаптації до мови –реципієнта [Кислюк 2000:с.21]

Іншомовні слова є перейнятими лексемами, які фонетично та граматично оформлені за зразком чужої мови і потребують пояснень щодо їх форми і значення, які розглядаються у спеціалізованих словниках іншомовних слів. Їх відмінними рисами є транслітерований запис та невідмінюваність. Але є й такі серед них, які стають повністю засвоєні мовою-реципієнтом тобто ті, які повністю асимілювалися (змінити звукове оформлення, стали відмінюваними внаслідок появи флексій, набули словотвірних властивостей і в деяких випадках навіть утворили нові лексико-семантичні варіанти). Зауважимо, що встановлення ступеня засвоєння запозичень лежить у площині не тільки лінгвістичній, але й в соціально-психологічній і навіть історичній і потребує подальшого розгляду та висвітлення.

До інтернаціоналізмів відносять слова загального походження, що існують у багатьох мовах з одним і тим же значенням, але зазвичай оформляються відповідно до фонетичних та морфологічних принципів даної мови [розенталь 10 с225]. Специфічними рисами лексичних інтернаціоналізмів є їх омологічність – міжмовна схожість одночасно в планах змісту і вираження [] Традиційно вважають, що інтернаціоналізми є складовою частиною запозичень. Цю точку зору, зокрема, поділяють Ф.Березін, Т.Панько, Ф.Циткіна. На противагу цьому інші мовознавці (В.Акуленко і Т.Кияк) заперечують таке ототожнення, наголошуючи, що інтернаціоналізми виступають як об'єктивно існуюча міжмовна категорія синхронії. Запозичення ж є діахронічною категорією, умовною для певного синхронного зрізу існування мови. Інтернаціональний характер лексеми залежить від кількісного поширення: інтернаціоналізм має функціонувати в межах щонайменше трьох неблизькопоріднених мов.

Ми погоджуємось, що інтернаціоналізми слід розглядати в синхронному аспекті і для встановлення їх інтернаціонального характеру варто брати до уваги формальні, семантичні та кількісні ознаки.

Без унормування запозичень згідно до критеріїв літературної мови неможливе їх функціонування у тій чи іншій мові. Розгляд цього питання має виходити за межі лінгвістичних студій і обов'язково брати до уваги його соціолінгвістичні аспекти. Такий підхід дозволить суспільству усвідомити нагальну необхідність регулювання процесів запозичень та доцільності відслідковувати і унормувати їх відповідно до системи української мови. Для збереження й розвитку нашої мови потрібно відновити роботу з укладання словників на державному рівні.

Історія проникнення англіцизмів в українську мову є достатньо вивченою. Нас цікавить сьогодні, оскільки процес запозичення англійських слів характеризується інтенсивністю. Питома вага запозиченої лексики значна. Частотність вживання висока. Унормування не завжди достатнє. Крім того ця лексика є неоднорідною з точки зору часу запозичення. Відбувається активізація

значного про шарку слів, що раніше належали до розряду екзотизмів, а зараз використовуються для позначення власних реалій. Деякі з них сприймаються як неозапозичення тому, що раніше вони знаходились на мовній периферії (*брокер, дефолт, дивіденд, ф'ючерс*) [Архипенко Л.М., 2003: 1].

Головним чином доплив запозичень/англіцизмів збагачує словниковий корпус української мови і змінює її. Вплив англійської мови є беззаперечним. Основними причинами зростаючого впливу англійської мови уже в ХХІ столітті є:

- беззаперечно Велика Британія займає одну з лідируючих позицій у світі;
- зростання ролі Сполучених Штатів Америки у світовому масштабі;
- посилення взаємодії України з країнами Заходу;
- англійська мова залишає за собою статус міжнародної;
- набуття англійською мовою статусу мови світової науково-технічної літератури;
- англійськими є провідні засоби масової інформації (теле- і радіокомпанії, Інтернет) та кіноіндустрія;
- стрімкий розвиток інформаційних технологій.

В результаті можемо константувати перенасичення української мови лексикою іншомовного походження на основі факторів виокремлених О.Сташовим. До них належать:

1. Поява нових запозичень, що активно вживаються в публіцистичному стилі та в мові засобів масової інформації в цілому (*аудит, профі, хакер, трилер та ін.*).
2. Активізація вживання старих запозичень-екзотизмів на позначення реалій українського життя (*брифінг, маркетинг, менеджер, допінг*).
3. Інтенсифікація в українській мові словотвірних процесів на основі старої нової лексики іншомовного походження (*кримінал, криміналізація, криміналізувати, криміналітет*).

4. Зростання числа різноструктурних іншомовних вкраплень, у тому числі гібридних, у текстах засобів масової інформації (*e-mail, web-сторінка, web-адреса, dance-культура*). Б. Ажнюк називає таке явище «перемиканням кодів» на графічному рівні в межах більших чи менших відрізків тексту, від окремих слів і синтаксичних структур до цілих абзаців. У писемному мовленні видимим показником, що вказує на перемикання кодів, є машиноалфавітна графіка [Ажнюк Б.М., 2001: 49].
5. Введення спеціальної термінології у спеціалізовані видання, розраховані на масового читача, зумовлені актуальністю громадсько-політичних, економічних і наукових проблем у житті суспільства (*файл, харизма, картридж та ін.*).
6. Поява в українській мові квазіангліцизмів як для номінації реалій, що не мають аналога в інших мовах, так і на позначення загальних реалій (*брейн-ринг, шоп-тур, джентельмен-шоу та ін.*) [Стишов О.А., 2003:46].

Дослідження останніх років підтверджують надмірність використання запозичень на рівні і усного, і писемного мовлення. На нашу думку, українська мова стала занадто проникною і відкритою для запозичень, новоутворень, словотвірних неологізмів, стилістичних транспортувань. Варто підкреслити, що при умові семантичного освоєння українською мовою запозичених лексем під впливом власне системи мови, отримуємо словниковий корпус, який використовується для відображення мовної картини світу (МКС). Таким чином, можна сказати, що МКС українців змінюється. Проте цей процес не є усвідомленим з боку пересічних носіїв мови та суспільства в цілому. Перспективи таких масивів-допливів запозичених слів та їх закріплення в мові мають вивчатися, аналізуватися, щоб конкретизувати уявлення мовознавців і суспільства щодо мовної ситуації та процесу запозичення, основним критерієм якого має стати його доцільність.

Щодо процесу запозичення в терміносистемах української мови, то він тісно пов'язаний з характером розвитку сучасних наукових досліджень та обміном інформацією. Кількість нових публікацій зростає від року до року.

Опрацьовуючи опубліковану статтю науковець виступає в ролі перекладача (або опосередковано через перекладача) і перед ним постає необхідність перекодування наукової-технічної інформації частіше з англійської мови як міжнародної світовими мовами (в нашому випадку українською). Оскільки, для наукового стилю найважливішим є все ж таки зміст, а не форма, тому на сьогоднішній день прослідковується чітка тенденція до творення універсальних форм вираження. Проте вона є досить суперечливою за своєю природою: порушується ланцюжок сприйняття інформації і продукування нової. Ця сфера потребує нових досліджень.

Залишається актуальним вплив російської мови навіть на підсвідомому рівні тому, що в 30-80 -их роках ХХ століття основним критерієм українського термінотвору була його наближеність до російської мови. Кількість науковців, які отримали і отримують освіту російською значна. Наявність значної кількості фахівців для яких російська мова рідна беззаперечна. Це все сприяє запозиченням мовних форм, в яких були виражені нові наукові ідеї.

Питання утвердження та становлення українського наукового стилю, вивчення та систематизації наукової термінології, її упорядкування, з метою подальшої стандартизації й кодифікації є нагальними. Звичайно навіть мовознавці, які не стоять на засадах пуризму, свідомі того, що засилля англіцизмів несе в собі загрозу для зрозумілості української терміносистеми як національної. Більше того як викладачі-практики, ми можемо підтвердити, що швидкість навчального процесу напряму залежить від кількості англіцизмів. Наприклад, Business English тема Franchising. Опрацювання теми лінгвістами (майбутніми перекладачами) вимагає послуговування різними видами словників та довідників.

Досвід роботи і спілкування зі студентами, їх опитування й анкетування також доводять, що існують розбіжності у ступені освоєння запозичень (англіцизмів) на семантичному й орфографічному рівні у засобах масової інформації, в науково-технічній літературі та активному мовленні. Отже, щоб

встановити ступінь освоєння іншомовної лексичної одиниці, слід враховувати як аспект мовний, так і аспект мовленнєвий.

Ми переконалися, що лексичний корпус сучасної української мови зазнає постійних змін – оновлення на фоні розширення сфер вживання. Через переклад як мовний контакт відбувається запозичення. Мовознавцям необхідно спрацьовувати на випередження й з'являтися з варіантами слів на позначення нових понять і явищ. Якщо ж запозичення має місце, то його освоєння потрібно прогнозувати.

Література

1. Розенталь Д.Э. Словарь-справочник лингвистических терминов: Пос. Для учителей./ Д.Э.Розенталь, М.А.Теленкова, - М.: Просвещение, 1976. – 543 с.
2. Кислюк Л.П. Словотворний потенціал запозичень у сучасній українській мові (на матеріалі англійських та німецьких запозичень): Автореф. дис...канд. філол.наук: 10.02.15/Національна академія наук України, Інститут української мови. – К.:2000. – 21с.
3. Огієнко В.П. Англіцизми в сучасній українській мові / Ковальська Н.В., Шматок Т.Г. Матеріали І-шої Всеукраїнської науково-практичної конференції Соціокультурні та етнолінгвістичні проблеми галузевого перекладу в парадигмі євроінтеграції - К.: 2008. – 122 с.
4. Архипенко Л.М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця ХХ - початкуХХІ ст.): Автореф. дис...канд. філол. наук: 10.02.01/ Харківський національний ун-тім. В.Н.Каразіна. - Х., 2005. – 20с.
5. Стишов О.А. Українська лексика кінця ХХ ст. (на матеріалі засобів масової інформації). – К.: Вид.центр КНЛУ, 2003. -388с.